

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292.

Ефективна економіка. 2023. № 8.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.8.4>

УДК 339.56 (477+061.1EU)

Х. М. Притула,

д. е. н., старший науковий співробітник, завідувач сектору транскордонного співробітництва, ІРД НАН України

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3846-2393>

О. О. Заїка,

аспірант, ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України»

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6306-3936>

РОЗВИТОК ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ ТА ЄС В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Kh. Prytula,

Doctor of Economic Sciences, Senior Researcher,

Head of Cross-Border Cooperation Sector, IRR NAS of Ukraine

O. Zaika,

Postgraduate student,

SI “Institute of Regional Research named after M.I. Dolishniy of NAS of Ukraine”

DEVELOPMENT OF TRADE AND ECONOMIC COOPERATION BETWEEN UKRAINE AND THE EU IN THE CONDITIONS OF GLOBAL TRANSFORMATION PROCESSES

У статті здійснено аналіз основних тенденцій та сучасних викликів розвитку торговельно-економічного співробітництва між Україною та країнами ЄС. Зокрема, досліджено вплив COVID-19 та військової агресії росії проти України на формування зовнішньоторговельного балансу між обома торговельними партнерами. Проаналізовано динаміку експорту-імпорту України з країнами ЄС протягом 2010-2022 років. Оцінено рівень торговельно-економічної інтеграції України та ЄС на основі трьох показників: ступеня залежності економіки України від збуту товарів на ринках країн ЄС, імпортозалежності України від продукції з ЄС та торговельної відкритості України відносно країн ЄС. Обґрунтовано посилення концентрації зовнішньої торгівлі України з країнами ЄС та збільшення частки країн-сусідів у здійсненні зовнішньоекономічної діяльності країни. Проаналізовано основні заходи, передбачені у Плані першочергових дій 2023-2024, спрямованих на прискорення та моніторинг повного впровадження поглибленої і всеохоплюючої зони вільної торгівлі. Окреслено подальші кроки у напрямі поглиблення та розширення співробітництва України з ЄС.

The article analyzes the main trends and modern challenges in the development of trade and economic cooperation between Ukraine and EU countries. In particular, the impact of COVID-19 and Russia's military aggression against Ukraine on the formation of the foreign trade balance between both trading partners was investigated. The dynamics of export-import operations of Ukraine with EU countries during 2010-2022 were analyzed. The level of trade and economic integration of Ukraine and the EU was assessed based on three indicators: the degree of dependence of Ukraine's economy on the sale of goods on the markets of EU countries, Ukraine's import dependence on products from the EU, and Ukraine's trade openness relative to EU countries. It has been investigated that limited access to foreign markets, including European ones, in 2020 had an effect on reducing the dependence of the Ukrainian economy on the sale of

domestic products on the markets of EU countries. The economy of Ukraine is sufficiently open in relation to the European market, and in 2022 the indicator of trade openness reached 34.5%.

The strengthening of the concentration of Ukraine's foreign trade with EU countries and the increase of the share of neighboring countries in the implementation of the country's foreign economic activity are substantiated. The main measures provided for in the Priority Action Plan 2023-2024, aimed at accelerating and monitoring the full implementation of the deep and comprehensive free trade zone, were analyzed. Further steps in the direction of deepening and expanding Ukraine's cooperation with the EU are outlined.

EU countries have been Ukraine's main trading partners since 2014. Russia's military aggression against Ukraine only strengthened the cooperation of both sides in all spheres of social life, especially in the foreign economic sphere: more than half of Ukraine's foreign trade turnover in 2022 fell to EU countries. Further growth of trade volumes will require corresponding development of transport and logistics infrastructure. Therefore, it is necessary to further develop the capacities of transshipment terminals and storage areas, especially container terminals; to increase the carrying capacity of transport networks and checkpoints; to build new cargo transport corridors, etc.

Ключові слова: *торговельно-економічне співробітництво, європейська інтеграція, географічна структура експорту та імпорту, Україна, Європейський Союз.*

Keywords: *trade and economic cooperation, European integration, geographical structure of export and import, Ukraine, European Union.*

Постановка проблеми. Стратегічний курс України на європейську інтеграцію був задекларований ще у Стратегії інтеграції України до ЄС, схваленій

11 червня 1998 року, та Програмі інтеграції України до ЄС, схваленій 14 вересня 2000 року. Через 22 роки 23 червня 2022 року Європейська Рада на саміті у Брюсселі ухвалила рішення про надання Україні статусу країни-кандидата в члени Європейського Союзу.

Потужним каталізатором активізації торговельно-економічних відносин між Україною та ЄС стало відкриття європейських ринків з 23 квітня 2014 року для українських товарів у рамках автономного преференційного торговельного режиму між Україною та ЄС, тимчасове застосування Угоди про асоціацію між Україною та ЄС з 1 листопада 2014 року та набуття чинності Угоди у повному обсязі з 1 вересня 2017 року після тривалого процесу ратифікації усіма державами-членами.

На сьогодні в умовах військової агресії росії проти України ЄС виступає не лише надійним стратегічним торговельним партнером України, але й забезпечує оперативні логістичні, гуманітарні, енергетичні, продовольчі та військові потреби країни. Відтак постає необхідність дослідження як сучасних тенденцій, так і перспектив подальшого розвитку торговельно-економічного співробітництва між Україною та ЄС.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз проблемних питань та перспектив розвитку євроінтеграційних процесів України є однією із центральних тем сучасної вітчизняної економічної науки. Проблематика впливу лібералізації торгівлі між Україною та ЄС на динаміку та структуру розвитку внутрішніх ринків у коротко-, середньо- та довготерміновій перспективах, імплементації та адаптації європейських регламентів та вимог у нормативно-правову базу України, появи нових викликів та можливостей для здійснення зовнішньоекономічної діяльності вітчизняними підприємствами розкрита у працях низки дослідників [1-4]. Водночас з початком повномасштабного вторгнення росії в Україну та глобального переформатування геополітичної карти світу подальша активізація

розвитку торговельно-економічного співробітництва України з ЄС є у фокусі зовнішньої політики України в умовах загострення безпекових викликів.

Формулювання цілей статті. Метою статті є аналіз сучасних тенденцій розвитку торговельно-економічного співробітництва України і ЄС та окреслення шляхів його поглиблення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Угода про асоціацію між Україною та ЄС є міжнародно-правовим документом, який на договірно-правовому рівні закріплює перехід відносин між Україною та ЄС від партнерства та співробітництва до політичної асоціації та економічної інтеграції [5]. Умови торгівлі між Україною та ЄС з 1 січня 2016 р. регламентуються положеннями розділу IV "Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею" Угоди про асоціації між Україною та ЄС. Одночасно припинив діяти режим автономних торговельних преференцій ЄС для України, встановлених у квітні 2014 року [6].

Поглиблена і всеохоплююча зона вільної торгівлі (ПВ ЗВТ) є частиною Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом і однією з найамбітніших двосторонніх угод, які будь-коли укладав Євросоюз. ПВ ЗВТ спрямована на зменшення та скасування тарифів, які застосовуються сторонами щодо товарів; запровадження правил визначення походження товарів, які є одним із елементів застосування торговельних преференцій; лібералізацію доступу до ринку послуг, а також на приведення українських правил та регламентів, що стосуються бізнесу, у відповідність до правил і регламентів ЄС з метою сприяння руху товарів і послуг між сторонами та взаємного недискримінаційного ставлення до компаній, товарів і послуг на території України та ЄС; встановлення сторонами найбільш сприятливих умов доступу до своїх ринків послуг; запровадження Україною правил ЄС у сфері публічних закупівель, що дозволить поступово відкрити для України ринок публічних закупівель ЄС; спрощення митних процедур та попередженні шахрайства, контрабанди, інших правопорушень у сфері

транскордонного переміщення вантажів; посилення Україною захисту прав інтелектуальної власності [6-7].

З набранням чинності Угоди про асоціацію Європейський Союз запровадив для України режим автономних торговельних преференцій – одностороннє (з боку ЄС) скасування ввізних мит, яке стосувалося 94,7% усього обсягу промислових товарів та 83,4% сільськогосподарських товарів і харчової продукції, що імпортуються Євросоюзом з України [7].

Починаючи з 2014 року країни ЄС домінують у здійсненні зовнішньої торгівлі з Україною. При цьому їх частка незмінно зростає: з 35,7% у 2014 році до 53,35% у 2022 році (якщо врахувати, що починаючи з 2021 року Велика Британія вже відноситься до групи країн «інші країни Європи») (Рис. 1). При цьому Україна є 15-м найбільшим торговим партнером ЄС, на частку якого припадає близько 1,2% загальної торгівлі ЄС [10]. У 2014 році загальний обсяг експорту до ЄС становив 20383 млн дол США, імпорту - 24207,6 млн дол США (негативне сальдо становило 3824,6 млн дол США); у 2022 році обсяги зовнішньої торгівлі становили відповідно 27915,2 і 27402 млн дол США (позитивне сальдо склало 513,3 млн дол США) [8-9]. У 2002 році зважаючи на зміну логістики та географії здійснення зовнішньої торгівлі України, сальдо торговельного балансу між Україною та країнами ЄС уперше було позитивним.

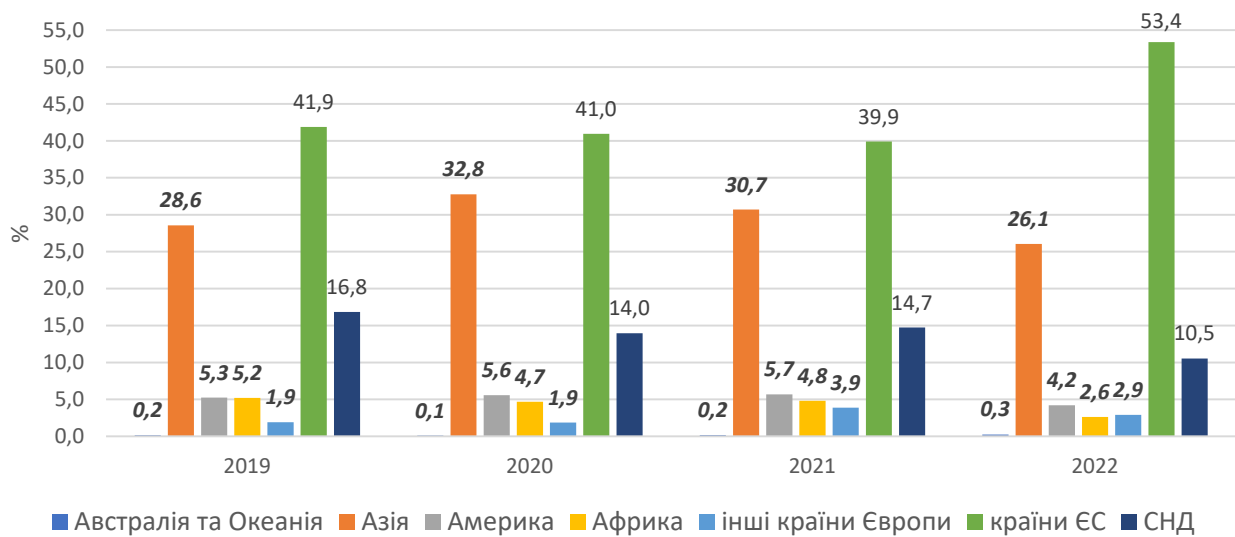

Рис. 1. Географічна структура зовнішньої торгівлі України

Джерело: Побудовано на основі даних [8]

Протягом 2019-2022 років географія та структура міжнародної торгівлі України зазнала істотних змін. Основними чинниками цих змін стали Covid-19 та війна проти росії.

Covid-19 у більшій мірі вплинув на обсяги імпорту товарів Україною, аніж на її експорт (у 2020 році обсяги імпорту впали на 10%, а експорту – на 1,7%). Зокрема жорсткі карантинні заходи в країнах ЄС вплинули на падіння зовнішньої торгівлі з Україною у 2020 році практично на 4 млрд дол США. У 2022 році в умовах повномасштабної війни з росією падіння обсягів зовнішньої торгівлі України на 27% було результатом насамперед падіння обсягів експорту на 35% (у першу чергу через блокування морських портів та активні військові дії на сході та півдні країни). Водночас обсяг торгівлі України у 2022 році був співмірним з її обсягом у 2020 році.

Динаміка експортно-імпортних операцій України з країнами ЄС наведено на рис. 2.

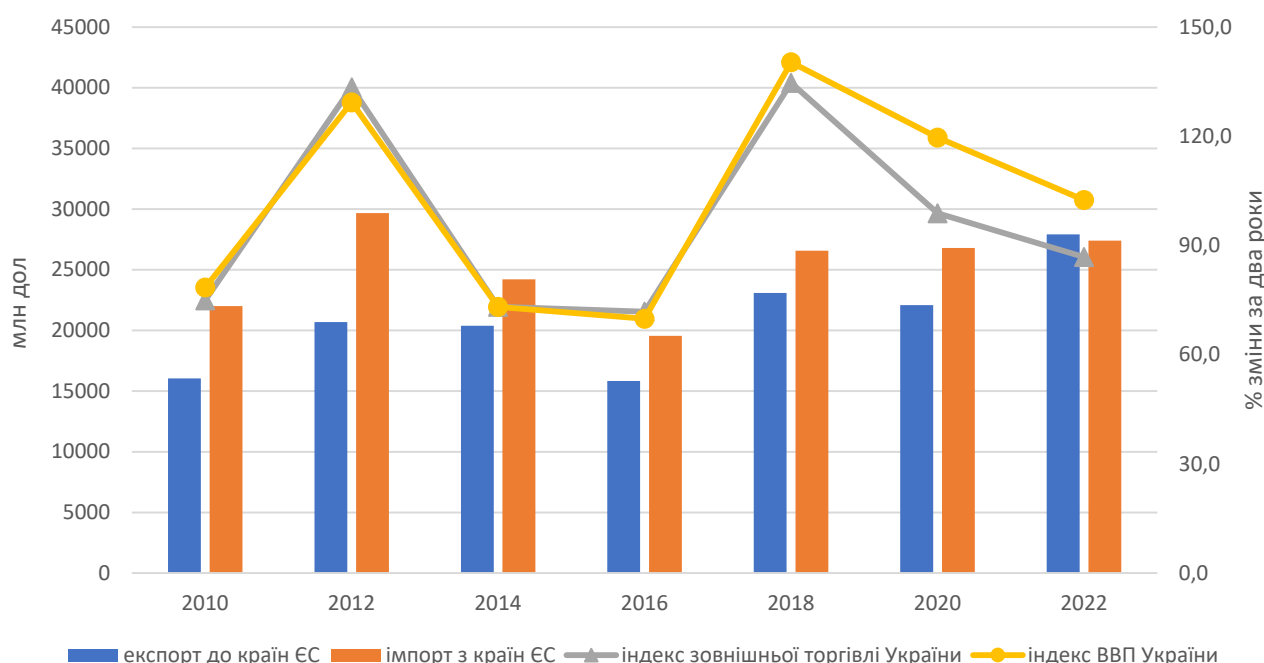

Рис. 2. Динаміка експортно-імпортних операцій України з країнами ЄС

Джерело: Побудовано на основі даних [8-9]

Протягом 2010-2022 років найвищий обсяг експорту України до ЄС був у 2022 році, а найвищий обсяг імпорту – у 2013 році. Водночас найбільшого падіння торгівля з ЄС зазнала у 2015 році. Політична, економічна кризи в Україні, анексія Криму росією призвели до різкого падіння ВВП країни та відповідно зменшення обсягів зовнішньої торгівлі у 2014-2015 роках. У більшості роках траєкторія розвитку ВВП країни співпадає з траєкторією здійснення нею зовнішньої торгівлі. Водночас у 2020-2022 роках істотне зниження загальних обсягів зовнішньої торгівлі відбулось під впливом COVID-19 та війни в Україні.

У 2022 році значно зросла інтенсивність вантажопотоків через ділянку кордону Україна-ЄС (у 2022 р. кількість пропущених через кордон вантажних автомобілів зросла на 20,3%, вантажних вагонів – на 21,7%, вантажів – на 21,3%) внаслідок блокади українських портів на Чорному морі, розірвання торговельно-економічних відносин з росією та білоруссю. Це вплинуло на логістику транспортування вантажів: у 2022 р. частка міжнародних та транзитних перевезень сухопутним транспортом зросла на 20% (з 48% у 2021 р. до 68% у 2022

р.). Найбільше зростання навантаження на прикордонну інфраструктуру спостерігалось на українсько-польській та українсько-румунській ділянках кордону. Збільшення кількості пропущених вантажних автомобілів у 2022 р. розподілилось за ділянками кордону у співвідношенні: 13,5:3,5:1:30,4 (відповідно українсько-польська, українсько-словацька, українсько-угорська та українсько-румунська ділянки кордону); пропущених вантажних вагонів: 3,7:1:1,6 (відповідно українсько-польська, українсько-угорська та українсько-румунська ділянки кордону) [11].

Оцінимо рівень торговельно-економічної інтеграції України та ЄС. Для цього використаємо три показники: ступінь залежності економіки України від збуту товарів на ринках країн ЄС (розрахований як частка експорту України до країн ЄС у її ВВП); імпортозалежність України від продукції з ЄС (розрахований як відношення імпорту продукції з країн ЄС до ВВП України за мінусом величини експорту і збільшеного на величину імпорту); торговельна відкритість України відносно країн ЄС (розрахована як частка загального експорту та імпорту у ВВП країни). Результати оцінки наведено на рис. 3.

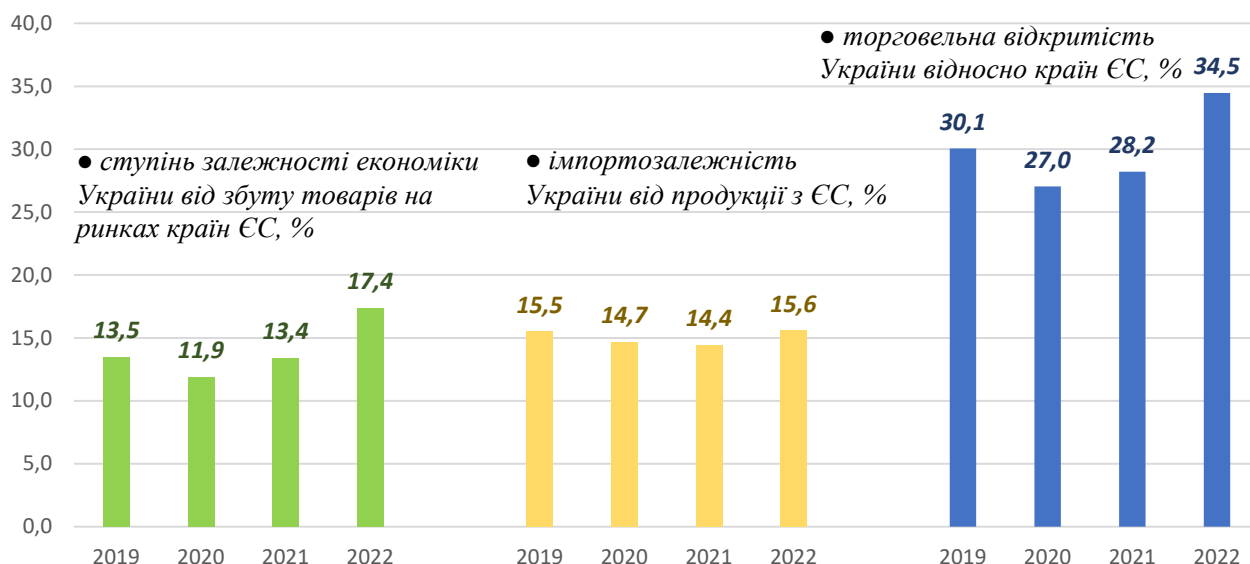

Рис. 3. Оцінка торговельно-економічної інтеграції України та ЄС

Джерело: Побудовано на основі даних [8]

Обмежений доступ до зовнішніх ринків, у тому числі і європейських, у 2020 році вплинув на зменшення залежності економіки України від збуту вітчизняної продукції на ринках країн ЄС. Наступні два роки вона зростала і у 2022 році склала 17,4%. Український ринок є не менш залежним і від імпорту продукції з ЄС: протягом 2019-2022 років імпортозалежність країни від продукції з ЄС коливалась в межах 14,4-15,6%. Економіка України є достатньо відкритою відносно європейського ринку і у 2022 році показник торговельної відкритості досягнув 34,5%.

Переорієнтація на європейські ринки дозволила значно збільшити обсяги торгівлі з окремими країнами: зокрема у 2022 р. обсяг торгівлі з Болгарією зріс у 2,5 рази і склав 3,5 млрд дол. До першої десятки торговельних партнерів країни потрапило п'ять країн-сусідів України. У 2022 р. основним торговельним партнером України стала Польща: протягом 2019-2022 років її частка зросла практично вдвічі (Табл. 1).

Таблиця 1. ТОП-10 торговельних партнерів України

2019		2020		2021		2022	
країна	%	країна	%	країна	%	країна	%
Китай	11.56	Китай	14.91	Китай	13.42	Польща	11.78
росія	9.23	Польща	7.16	Польща	7.22	Китай	10.75
Німеччина	7.38	росія	7.03	росія	7.12	Німеччина	6.48
Польща	6.71	Німеччина	6.98	Німеччина	6.27	Туреччина	6.08
білорусія	4.77	Туреччина	4.69	Туреччина	5.22	росія	5.82
Туреччина	4.48	білорусія	4.08	білорусія	4.45	Румунія	5.18
Італія	4.05	Італія	3.92	Італія	4.34	Угорщина	3.43
США	3.83	США	3.91	США	3.46	Болгарія	3.36
Угорщина	2.84	Індія	2.6	Угорщина	2.86	Італія	3.33
Індія	2.49	Угорщина	2.59	Індія	2.44	США	2.93

Джерело: Побудовано на основі даних [8]

На десять найбільших європейських торговельних партнерів протягом 2019-2021 років припадало близько третини зовнішньої торгівлі України, на п'ять найбільших європейських торговельних партнерів – майже чверть (Табл. 2-3).

Польща і Німеччина незмінно входять до п'ятірки найбільших торговельних партнерів. У 2022 році до першої п'ятірки за обсягами ввезеного з України експорту уперше ввійши Румунія, Угорщина та Болгарія, а за обсягом ввезеного імпорту – Болгарія та Чехія.

Все більшу роль у здійсненні зовнішньоекономічної діяльності України відіграють країни-сусіди ЄС. Їх частка зросла з 13 % у 2019 р. до 23% у 2022 р.

У першому півріччі збереглися тенденції щодо посилення концентрації зовнішньої торгівлі України з країнами ЄС: на десять найбільших торговельних партнерів припало 52,87% загального експорту країни (у т.ч. до країн-сусідів 30,78%) з десяти найбільших торговельних партнерів імпортовано 41,32% загального імпорту (у т.ч. 19,02% з країн-сусідів) (Рис. 4).

Таблиця 2. Експорт України до окремих країн ЄС

Країни	2019		2020		2021		2022	
	вартість, тис дол США	питома вага, %	вартість, тис дол США	питома вага, %	вартість, тис дол США	питома вага, %	вартість, тис дол США	питома вага, %
Австрія	598562	1,20%	579968	1,18%	907881	1.33%	822862	1,86%
Бельгія	680789	1,36%	560925	1,14%	659180	0.97%	466799	1,06%
Болгарія	482280	0,96%	511502	1,04%	835268	1.23%	1427440	3,23%
Велика Британія	628009	1,25%	666663	1,36%	-	-	-	-
Іспанія	1501582	3,00%	1250215	2,54%	1676862	2.46%	1572511	3,56%
Італія	2419165	4,83%	1928839	3,92%	3469255	5.10%	1647860	3,73%
Нідерланди	1848577	3,69%	1802252	3,66%	2262567	3.32%	1539346	3,48%
Німеччина	2384091	4,76%	2072090	4,21%	2867072	4.21%	2266700	5,13%
Польща	3295702	6,58%	3272355	6,65%	5227003	7.68%	6658413	15,07%
Румунія	1004719	2,01%	1080737	2,20%	1543610	2.27%	3859435	8,74%
Словаччина	709672	1,42%	446813	0,91%	999351	1.47%	1510037	3,42%
Угорщина	1562756	3,12%	1263700	2,57%	1629429	2.39%	2274016	5,15%
Франція	596724	1,19%	592372	1,20%	896483	1.32%	587532	1,33%
Чехія	920850	1,84%	826576	1,68%	1414216	2.08%	1252591	2,84%
Топ- 5	11510291	22,98%	10339236	21,01%	15502759	22,77%	16486004	37,32%
Топ - 10	16327903	32,61%	14755799	29,99%	21997246	32,31%	24008349	54,35%

Джерело: Побудовано на основі даних [8]

Таблиця 3. Імпорт України з окремих країн ЄС

Країни	2019		2020		2021		2022	
	вартість, тис дол США	питома вага, %	вартість, тис дол США	питома вага, %	вартість, тис дол США	питома вага, %	вартість, тис дол США	питома вага, %
Болгарія	458568	0,76%	289935	0,53%	542010	0.74%	2057230	3,46%
Іспанія	830786	1,38%	731836	1,35%	972103	1.33%	700173	1,18%
Італія	2059357	3,41%	2126767	3,92%	2672998	3.65%	1804622	3,03%
Литва	1137447	1,88%	815759	1,50%	1289188	1.76%	1333156	2,24%
Нідерланди	760772	1,26%	749526	1,38%	980710	1.34%	1110534	1,87%
Німеччина	5767995	9,55%	5142527	9,48%	5997322	8.18%	4446866	7,47%
Польща	4122496	6,82%	4128591	7,61%	4979916	6.79%	5550396	9,33%
Румунія	645457	1,07%	682550	1,26%	796013	1.09%	1506221	2,53%
Словаччина	1382890	2,29%	1243723	2,29%	1112891	1.52%	1165659	1,96%
Угорщина	1577715	2,61%	1411139	2,60%	2409484	3.29%	1284222	2,16%
Франція	1603799	2,65%	1466169	2,70%	1736116	2.37%	1226190	2,06%
Чехія	1116613	1,85%	961189	1,77%	1480612	2.02%	1543875	2,59%
Тор- 5	15131362	25,04%	14275193	26,31%	17795836	24,28%	15402989	25,88%
Тор - 10	20359870	33,7%	18777226	34,60%	23631340	32,25%	21918437	36,83%

Джерело: Побудовано на основі даних [8]

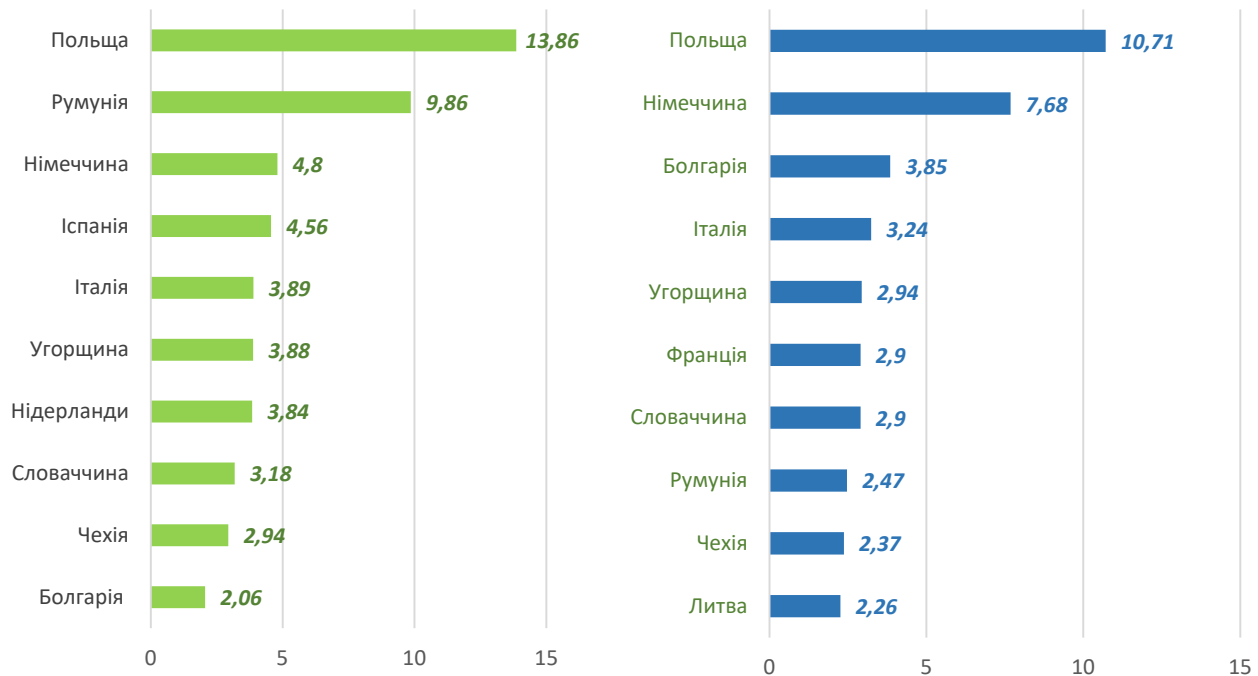

Рис. 4. ТОП-10 країн ЄС за часткою експорту та імпорту за перше півріччя 2023 року

Джерело: Побудовано на основі даних [8]

Задля підтримки економіки України в умовах війни згідно Регламенту (ЄС) 2022/870 Європейського Парламенту та Ради з Україною дозволено тимчасово повну лібералізацію торгівлі та призупинення заходів захисту торгівлі на один рік. Ці заходи набули чинності 4 червня 2022 року та діяли до 5 червня 2023 року. Цього року вони були продовжені ще на рік. Такий крок став відчутною підтримкою економіці України [12].

З метою прискорення процесу впровадження ПВЗВТ було запроваджено План пріоритетних дій на 2021-2022 роки. Після набуття Україною статусу кандидата, наданого Європейською Радою 23 червня 2022 року, на засіданні Комітету асоціації Україна-ЄС у торговельному складі 25-26 жовтня 2022 року обидві сторони погодилися переглянути та розширити План пріоритетних дій, щоб відобразити ці нові пріоритети на 2023-2024 роки [13].

Метою переглянутого Плану пріоритетних дій на 2023-2024 роки є визначення низки конкретних дій, які мають бути здійснені обома сторонами до кінця 2024 року. План пріоритетних дій стане дорожньою картою для прискорення та моніторингу повного впровадження ПВЗВТ, надаючи Україні подальший доступ до єдиного ринку[13].

Заходи у Плані першочергових дій викладені в чотирьох групах [13]:

- Група 1 – подальший доступ до ринку в рамках ПВЗВТ. Це заходи, які вже передбачені в рамках ПВЗВТ, наприклад, чітке зобов'язання активувати режим внутрішнього ринку для України, починаючи з роумінгу; більш чіткі перспективи та часові рамки для укладення Угоди про оцінку відповідності та прийняття; зобов'язання у сфері санітарії та фітосанітарії та додаткове відкриття ринку для державних закупівель після подальшого наближення України до європейських стандартів та норм права.

- Група 2 – Подальше сприяння торгівлі та співробітництву. Це довгострокові заходи з метою посилення співпраці для подальшого сприяння двосторонній торгівлі та досягнення конкретного прогресу до кінця 2024 року.

- Група 3 – подальші короткострокові заходи. Ці заходи включають інші короткострокові дії, які безпосередньо не підпадають під дію попередніх груп, такі як оновлення списку арбітрів або експертів з питань торгівлі та сталого розвитку.

- Група 4 – Оновлення додатків і протоколів для відображення еволюції асquis ЄС. Це відноситься до так званого «динамічного наближення». Регулярне та ефективне оновлення додатків, що стосуються асquis ЄС, дозволить Україні постійно наближатися до відповідної нормативної реальності ЄС. Це відповідає частині 3 статті 463 Угоди про асоціацію, в якій зазначено, що додатки оновлюються «з урахуванням еволюції законодавства ЄС і відповідних стандартів».

Незворотні європейський та євроатлантичний курси України, визначені у преамбулі Конституції України, спрямовані на розширення та поглиблення співробітництва України з Європейським Союзом задля прискореного зростання економік обох сторін на інноваційних засадах сталого розвитку.

Висновки і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Країни ЄС є основними торговельними партнерами України починаючи з 2014 року. Загальна позитивна динаміка розвитку зовнішньоторговельних відносин України та ЄС спостерігалась і протягом наступних років. Військова агресія росії проти України лише посилила співробітництво обох сторін у всіх сферах суспільного життя, особливо у зовнішньоекономічній сфері: більше половини зовнішньоторговельного обороту України у 2022 році припало на країни ЄС. Подальше нарощення обсягів торгівлі вимагатиме і відповідного розвитку транспортно-логістичної інфраструктури. Відтак необхідно і надалі розвивати потужності перевантажувальних терміналів та складувальних майданчиків,

особливо контейнерних терміналів; збільшувати пропускну спроможність транспортних мереж та пунктів пропуску; розбудовувати нові вантажні транспортні коридори тощо.

Перспективами подальших досліджень у даному напрямі є аналіз товарної структури експортно-імпортних операцій між Україною та ЄС в умовах війни та післявоєнного відновлення.

Література

1. Шнирков О., Чугаєв О. Економічна інтеграція України до ЄС в умовах російсько-української війни. *Журнал Європейської економіки*. 2023. Том 22. № 1. С. 49-68.
2. Савіцький А. В. Зовнішня торгівля України товарами з країнами ЄС за умов макроекономічної нестабільності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2019. Вип. 25, частина 2. С. 111-115.
3. Брензович К.С., Машкара-Чокнадій В.В. Динаміка розвитку зовнішньої торгівлі між Україною та ЄС в рамках дії зони вільної торгівлі. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2020. Вип.30. С.14-18.
4. Артамонова Г.В. Зовнішня торгівля України з ЄС: можливості та виклики. *Журнал Європейської економіки*. 2019. Том 18. № 3. С. 283-295.
5. Історія становлення відносин Україна – ЄС. Міністерство юстиції України: сайт. URL: <https://minjust.gov.ua/m/istoriya-stanovlennya-vidnosin-ukraina-es>.
6. Європейська та євроатлантична інтеграція. Хмельницька обласна військова адміністрація: сайт. URL: https://www.adm-km.gov.ua/?page_id=32953.
7. Зона вільної торгівлі між Україною та ЄС. Представництво України при Європейському Союзі: сайт. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/torgovelnno-ekonomichne-spivrobitnictvo-ukrayina-yes/zona-vilnoyi-torgivli-mizh-ukrayinoyu-ta-yes>.

8. Статистика та реєстри. URL: <https://customs.gov.ua/en/statistika-ta-reiestri>.
9. Статистичний збірник “Зовнішня торгівля України”. 2015. Державна служба статистики України: сайт. URL: <https://ukrstat.gov.ua/>.
10. EU trade relations with Ukraine. Facts, figures and latest developments. URL: https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/ukraine_en.
11. *Assessment of the throughput capacity of checkpoints for freight transportation on the Ukraine-EU land border and prospects for its development*: Electronic analytical report / Edited by Khrystyna Prytula; Dolishniy Institute of Regional Research of NAS of Ukraine. Lviv, 2023. 133 p. URL: <http://ird.gov.ua/irdp/p20230033.pdf>.
12. Regulation (EU) 2022/870 of the European Parliament and of the Council of 30 May 2022 on temporary trade-liberalisation measures supplementing trade concessions applicable to Ukrainian products under the Association Agreement between the European Union and the European Atomic Energy Community and their Member States, of the one part, and Ukraine, of the other part. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.L_.2022.152.01.0103.01.ENG&toc=OJ%3AL%3A2022%3A152%3ATOC.
13. EU trade relationships by country/region. URL: https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/ukraine_en.

References

1. Shnyrkov, O. and Chugaev, O. (2023), “Economic integration of Ukraine into the EU in the conditions of the Russian-Ukrainian war”, *Zhurnal Yevropeiskoi ekonomiky*, vol 22, no. 1, pp. 49-68.
2. Savitsky, A. V. (2019), “Ukraine's foreign trade in goods with EU countries under conditions of macroeconomic instability”, *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu*, vol. 25 (2), pp. 111-115.
3. Brenzovych, K.S. and Mashkara-Choknadiy, V.V. (2020), “ The dynamics of the development of foreign trade between Ukraine and the EU within the framework of the free trade zone ”, *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu*, vol. 30, pp. 14-18.
4. Artamonova, G.V. (2019), “Ukraine's foreign trade with the EU: opportunities and challenges”, *Zhurnal Yevropeiskoi ekonomiky*, vol. 18, no. 3, pp. 283-295.
5. The official site of Ministry of Justice of Ukraine (2023), “History of Ukraine-EU relations”, available at: <https://minjust.gov.ua/m/istoriya-stanovlennya-vidnosin-ukraina-es> (Accessed 4 July 2023).
6. The official site of Khmelnytskyi Regional Military Administration (2022), “European and Euro-Atlantic integration”, available at: https://www.adm-km.gov.ua/?page_id=32953 (Accessed 10 July 2023).
7. The official site of Mission of Ukraine to the European Union (2021), “Free trade zone between Ukraine and the EU”, available at: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/torgovelo-ekonomichne-spivrobitnictvo-ukrayina-yes/zona-vilnoyi-torgivli-mizh-ukrayinoyu-ta-yes> (Accessed 10 July 2023).
8. The official site of State Customs Service of Ukraine (2023), “Statistics and registers”, available at: <https://customs.gov.ua/en/statistika-ta-reiestri> (Accessed 22 June 2023).
9. The official site of State Statistics Service of Ukraine (2010-2021), “Foreign trade of Ukraine”, available at: <https://ukrstat.gov.ua/> (Accessed 21 June 2023).

10. The official site of the European Union (2023), “EU trade relations with Ukraine. Facts, figures and latest developments”, available at: https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/ukraine_en (Accessed 27 June 2023).

11. Prytula, Kh. (2023), Assessment of the throughput capacity of checkpoints for freight transportation on the Ukraine-EU land border and prospects for its development, IRR NASU, Lviv, Ukraine.

12. The European Union (2023), “Regulation (EU) 2022/870 of the European Parliament and of the Council of 30 May 2022 on temporary trade-liberalisation measures supplementing trade concessions applicable to Ukrainian products under the Association Agreement between the European Union and the European Atomic Energy Community and their Member States, of the one part, and Ukraine, of the other part”, available at: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.L_.2022.152.01.0103.01.ENG&toc=OJ%3AL%3A2022%3A152%3ATOC (Accessed 25 June 2023).

13. The European Union (2023), “EU trade relationships by country/region”, available at: https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/ukraine_en (Accessed 20 June 2023).

Стаття надійшла до редакції 24.07.2023 р.